

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

73.

HAZA, HAZA

Szeged—Tokaj között néhány hét alatt leeresztettünk kilenc fuvar. Megismertük a vizecskét, meg a visszajutás forszát. A fahajó, ahogy eddig eladogtam, nem tud a maga emberségéből folyás ellen haladni. Addig ácsingóztunk a tápai kotrótelep körül, míg kiszimatoltuk, hogy egy vontájuk készülődik üres uszályokkal Szolnoknak. A vashajók után mi is besorolhattunk. Így azok kapják a hullámok pofonjait. Minket szétverne a víz.

A tápaiak segedelme nagyot lóditott rajtunk. Nélkülük csak lóval vagy emberhámmal gebeszkedhattunk volna haza. Lovunk nem volt. A hámot meg nem kívánta a legkisebb porcikánk sem. Apámék még a felső partokon gyakran vontattak-húztak mejjedzővel üres hajókat. Igaz, arra még a partvédelem istápolta a vontató cugokat. Füredtől lefelé 100 év óta a gőzhajók voltak az urak. Az isten se törődött a parti járatok rendbentartásával.

Így aztán, hogy géperő húzott bennünket, hirtelen fölsütött a napunk. Egy ember elég volt a timony nyomogatásához, mi meg főztünk, nagyokat aludtunk a csárdában.

Hanem Szolnokon ránk jött a fejfájás. A rakparton óriási nyüzsgés. Akár a hangyaboly eső előtt. Ki-be rakodások. Kövesek, kavicsosok, búzások, tutajosok. Szaladozunk közöttük, mint a kutya égzengéskor.

A rév kapitányságon azt mondják, lenne itt egy vonta, Csegéig menne, egy uszályát meg kellene rakni rőzsével. Akkor mehetünk vele. Nekiestünk. Két napig raktuk azt az istentelen nagybélú uszályt.

Bevett harminc vagon, partvédelmi pokrócozáshoz való rőzset. Akkor a hajózás nem adott még az embereinek védőruhát. Az erdőnyi gallyfa leszede a kabátunkat, a nadrágunkat, ingünket, gatyánkat. A pofánk szija, a mellünk kosara, a combunk, a lábunk szára olyan volt, mint akiket a vadmacskák martak össze. Fizetés nem járt ezért. Szívességéből tettük, hogy legyenek szívesek Csegéig fölfontatni bennünket.

Tiszacsegén éppen fordult a Géza. Tokaji hajó. Az a kötélére vett, másnapra hazakapott bennünket. Apám éppen hatnapos szabadságát töltötte ott-hon. Amikor meglátott, elsírta magát. Egy kicsit kaptos lehetett, mert nem szokott sírni. Ráborult a kecskelábú asztalra, annyira rángatta a bánat, a literes üveg összeverődött a poharakkal.

— Egyszem kisgyerekem, hát erre büntettek? Na, de, majd hozok én tenedek egy olyan fényzőrót a biciklidre, amelyet a tokajiak még nem láttak! Nem ok nélkül beszélt. A légvédelmieks fényzőrós alakulatánál szolgált,

mint lóápoló. Akkor állati erővel vontatták a reflektorokat, amelyiknek mindegyike, az ő szavával mondva volt akkora, hogy a tízakós hordó elveszhetett bennük.

— Hagyja el apám — mondtam neki, hiszen biciklim sincs, egy tehenéért lehetne csak venni, a francnak sem kell a fényszóró!

Hanem másnap, se szó, se beszéd, elment a vízügyi tanácsoshoz, akit jó emberének tartott, s megkérte, hogy tegyen be engem a javító műhelybe lakatosinasnak, hogy ne ezzel az emberrnyűző munkával veressem magam agyon gyerek létemre.

A tanácsos is jó embere volt apámnak, de huzakodott velem, hogy mért nem maradok mellette. Megkóstolt az előző év két hónapjában. Segédvizes-terti sarzsit akasztatott rám, s hajnalban kiadhattam a szerszámokat a bányászoknak, elmehettem a postáért, széthordhattam, fölmérhettem az előző napi termelést, kiszámíthattam bérben, s mire mindezzel végeztem, az öreg este is ránkszakadozott vastag darabokban. A pénzem egy hónapra annyi, mint a kétkezeiknek egy hétre.

Bevettek lakatosinasnak, a négy polgárimmal másfél év alatt fölszabadultam, mint hajógépszerelő lakatos. De alig száradozott segédlevelelem a tinta, jött a fölszabadulás. Zilált helyzet a hajózásban. Se elég edény, se vonóerő. Aknák, bombák a Tiszában. 1945-ben, ahogy csak lehetett, vonatok tetején utazva föllüktettem Pestre. A Szabad Kikötőben nem volt elég szakember. Még a vidéken tanult kölyök hajósokat is fölvtették. A Szabad Kikötő egy nagy nemzetközi banzáj, ahol abban az időben a világ minden hajósa megfordult. Nagymenő szakállas tengeri medvék, akik a legócskább kocsmákba is fehér ingujjban iszogattak, öt-tíz nyelven ugattak, fehér kesztyűkben ereszkedtek az olajos gépházak mélyeibe, s szakérteelmükkel a legmakacsabb motorokat is munkára serkentették.

A világ vizeiről úgy beszéltek, mint mi a Bodrog bugyirairól, ismerték a nemzetközi hajókat, hajós társaságokat, hajózó útvonalakat. Szájtátva etteem a mozdulataikat. Mindent elhittem nekik. A nyomukban voltam, s szerettem volna olyan mártott ember lenni a szakmában, mint ők. Persze látták szájtátiságomat, vonzottak, mint mágnes a vasreszeléket. Mondták, lehetek én olyan mint ők. Ők sem az anyjuk hasában tanulták a kenyérkeresetet. Csak menjek velük.

A menés a véremben lehetett. Örökölhettek is az iránta való bizsergést, de hát a rokonságomban is élt olyan tokaji hajós, aki kikerült a nagy vizekre. Miért is szorulnék én kisebb helyre?

A világ befogadására nagy éhség dörömbölt bennem. Alkalmas időben kihajóztam velük Bécsig. Tizenhét és fél éves voltam. Bécsben kitétek, hogy ők más hajóra szállnak, nem oké tovább a gyámkodásuk. Az osztrák hajózásnak nem kellettem. De azt mondták, a franciák éppen soroznak, menjek oda. A francia misszió azt mondta, tényleg soroznak, de nem Bécsben, hanem Párizsban. Menjek oda. Adtak rávalót. Megyek, bár franciául a kalapom sem tudtam megbillenteni.

Hanem hát öregapám tán tudta. De hát addig hajókázott az osztrák, román, olasz vizeken, amíg az ottaniak nyelvét is megtanulta.

Könyvet nem vett a kezébe, de beszélni tudott. Még lengyelül is. Vezetnek Párizsban a sorozóhelyre. Szentül meg voltam győződve, hogy hajósokat soroznak. Nagy ország, nagy hajóhad, hát nem egyenként szededgetik a népet a hajóra, hanem sorozzák.

Odalökdelnek a sorozóbizottság elé, bizonyosan minden világosan ki lehetett írva, meg mondhatták is, hogy hol vagyok, mire soroznak, nem fogtam föl.

Most ez a néhány mondatom olyannak tűnhet, mint a cigány vallomása a bíróság előtt, aki azzal védekezett, hogy ő nem lopta a lovat, hanem az ment utána, s mikor vissza akarta kergetni, az addig csapkolódott a fejével, amíg a kötőfékje a karjára tekerődött. Azután már nem volt mit tenni. Mentek egy irányba együtt, s a ló gazdája így akadt rájuk, kiabálta is, hogy tolvaj, s miégyéb. Most itt vannak a tekintetes bíróság előtt.

Besoroztak öt évre légionistának.

Semmi félsz bennem. Az én koromban divatos ponyvákából a légió hősi hangulatai bolyongtak bennem. Kikerültem Algírba. Kemény kiképzés. Rettenetes szigor. Kimaradásról való egyperces késésért lesittelték az embert. Hosszú időre.

De nemcsak lüjj ide, lüjj oda a kiképzés. Szétszedtek bennünket szakmák szerint. Nem lehetett hazudni. Aki azt mondta fogtechnikus, annak mutatni kellett, mit tud a kivallott foglalkozási ágban. Ha nem tudta, büntető zászlóalj a gyalogosok között. Minden bementett szakmában próbamunka. Aki bevált, azt vitték tanfolyamról tanfolyamra. Motorok, erőgépek, munkagépek kezelőit képezték. De okították a lömestereket, robbantósokat, repülőöket, hajósokat. Korszerű masinák mindenütt. A legmodernebb technikát mindig a katonák bitorolják először. Amikor azok jobban tudnak fölszerelkezni, a levetett kacatokat megkapja a polgári használat.

A keménységet, a napi 16 órás erőfeszítéseket nem mindenki bírta. Sokan szöktek, magukra lőttek. Pedig régi légiós patkányok azt mondták, ez a szervezet sem a régi. Hol van ez attól!

Először is finnyásabb lett a sorozás. Tetovált hónaljú németeket nem fogadott magába, gyilkosságért körözötteket sem.

A világ minden tájáról a kezükben voltak a legfrissebb körözőkönyvek. Ott aztán ment a káderezés.

Amikor elkezdődött a vietnami háború, minket is hajóra tettek, meg sem álltunk az ottani partokig. Három-négy féle munka és erőgépkézeli mester-vizsgapapír a zsebemben tőlük. Ám nem útépitésen dolgoztam, hanem ciszternakocsival hurcoltam a folyékony robbanóanyagot. A kocsni négy sarkán halálfejes lobogó. Olyan voltam, mint egy motorizált gyászkocsi. Ha anyám meglátott volna, hát meghal bánatában.

A légiós élete amúgy sem főnyeremény. Hát még háborúban, idegen földön, robbanószeres kocsin. Hegy és völgy, partizánakciók.

Letelt az öt évem, marasztaltak. Valahogy kifújt belőlem a rémregények légióromantikája. Hazavágyódtam, haza is vergődtem. Pucéron, pénz nélkül. Apám már nem élt, a tiszai hajózás éledezett.

De engem a tájára sem engedtek a kiruccanásomért. Élnem kellett, elálltam maszkek szőlészekhez napszámosnak.

Sajnáltam, hogy rühes kutya módra kerülgetnek. Hogy még azokat a maszkekot is piszkálják miattam, akik odavettek maguk mellé trógernek. Marad vigasztalásul a szerelem. Egy nincstelen napszámos lánnyal estünk egymásba, mélyen, mert összeházasodtunk.

Albérletben laktunk. A Nagykopaszon át jártam Tarcalra napszámomba. Megszületett az első gyerekünk. Télvíz idején, amikor ránkszakadt az este, egy baltával, kötéllel, vaksötétben jártam a senki földjére kőkényfát szedni, hogy

másnap legyen mivel fűteni a dobost. Így ment napról napra, hónapról hónapra. Egyszer csak újra högyözött a tavaszi szél. A hajózás még mindig olyan szegényes, a halálra ítélt fahajókat is sójára vonták, s javították volna, ha a régi értő szakemberek ki nem hálnak mellőlük. Egyik szomszéd gyerek jajongta egy ünnepnap délutánon, amíg átjött melegedni, hogy bár elmennék a sójára, s megmutatnám nekik, hogy kell újra iszkábaszögezni a hajókat, majd a kenyerükhöz jutnának. Csak egy órácskára menjek oda, s mutassam.

Persze, hogy odamegyünk, kalapálunk, hajtjuk a mosott mohát az eresztékba, főzzük a szurkot, kenjük, mint a sajátunkat.

Vasárnap délután csendes a Bodrog partja.

Dörömbölésünk messzire eljárhat. Odajén egyenruhában egy hajós sarzsi, azelőtt sosem láttam, nézi messziről, aztán közelebből, aztán kezét ad, aztán kérdi, hogy holnap, azaz hétfőn beállnék-e a brigádjába, mert én köllenék ide, látja a fejsze járásáról, hogy nem most vettem a kezembe.

Mondom, én víziszonyban vagyok. Nem akarta érteni. Mire röviden elmondom, hogy kitiltottak engem a víziparadicsomból, mivel megjártam a száz tű hosszát.

Nevetett rajta, nem olyan jóízűen, mert a légiós mivolt nem volt nagyon népszerű. De azért bevett, valahol vállalhatta a felelősséget értem. Dolgozhatam a szakma legeslegeszélén. Két-három hajót is vízállóvá varázsoltunk, jól kirügyeztek ránk a part menti fák, amikor azt mondja egy régi hajós cimborám, aki traktorszerelő tanfolyamról jött haza, hogy héj, komé, Dénesem, itt esz a fene bennünket egy angol Richard motorral, három hete nem bírunk belé lelket lehelni. Mindene megvan, minden a helyén, s egyet nem sóhajt. Hát én Hofferen tanultam biciklizni, ez a nyavalyás ángelus nem úgyint a szaktudásomra.

Mondom, jó komám, én kezességgel kátrányozhatom a fahajókat, gépműhely felé nézmem is tilos.

Addig ment a lári-fári, hogy felelősséget vállalnak, csak nézzem meg. Megnézem. Azelőtt úgy sem láttam olyat. Odakint francia motorokkal babráltunk. Hát szép egy dög hajómotor. Az én tiszteletemre sem indul. Tapogatom, mint vak a hajnalt. Mindene rendben. Újra végigvesszük a hibaforrásokat. Üzemanyag, betáplálás, porlasztás, gyújtás. Minden rendben, csak éppen nem köhint egyet sem, ami egy motornál azt jelenti, hogy semmi sincs rendben. Lehet, hogy a nyelvét is ránköltötte az angol, hogy nem tudunk vele szakember módjára bánni. A kiszedett gyertya pakolásán látom, hogy igen vastag a tömítő gyűrű. Mondom, miért tették rá három gyűrűt, amikor erre csak egy kellene, a többi tartalék. Ők nem tették, így csomagolták. Na, ott volt a baj. A három gyűrű nem engedte elég mélyre a fészkebe a gyertyát. A szikra ezáltal nem ott gyújtott, hol kellett volna. Leszedjük, egyet hagyunk, indítunk, s megy a motor, mint a zsebóra.

De akkor már jön a műhelyfőnök, egy miskolci mérnök. Annak is sokszor megfájdulhatott a motor miatt a feje. Szégyelhetette, hogy két hét óta nem ura neki.

Mindjárt intézkedik előttem, hogy azt sem tudja hogy hívnak, de azt sejtí, hogy van vizsgám a szerkezethez, hát lökjük a hajóba a motort és hajtsam, mert az én kezembe való.

Nagyot lódult velem a világ.

1952 óta a tokaji gimnázium újra működött, benne az esti tagozat. Beiratkoztam. Ha teheti a szocialista hajó is megy éjjel, nappal.

De 8 óra rajta a munkaidő. Voltak váltótársaim. Tanulhattam. A motoros hajó maga az úszó szocializmus. Központi fűtése, mosdóvíze, ivóvíze, szakácsa, fődélzetmestere, angol vécéje van. Rádió adóvevője.

Motorismeretemnek híre szaladt a partok mentén. Már egy éve hajóztam, amikor egyik rizstelepen leintik a járgányomat, hogy segítek már, mert az egyik vízkiemelő mű motorja, még a tartalékja is leálltak, itt vannak kiszáradva. Mondanom sem kell, lelket lehelek a dízelekbe, szállok a hajómra, húzok, vonok, 3 nap múlva ütök partot, Tokajban, hívnak a főnökségre, hogy nagy baj van, a trisztelepi tartalék motornak az indító dinamóját ellopta valaki, s az csak én lehettem. Hát nagy világsavargó vagyok, de lopásra úgy nem állt a kezem, ahogy hazugságra a szám.

Szigor. A légióستól minden, s ez is kitelik. Levesznek a hajóról, azonnali hatállyal elzavarnak a cégtől.

Mikorra kiszédelegtem a tokaji főnökség irodájából, az én hajóm már teljes gázzal dúrta a vizet, egy ismeretlen ember sziluettjét láttam elsuhanni a kerékállásban. Sokat csalódtam az addigi életem során is, de ekkora fájdalommal egy sem tudott járni. Körülbelül az annyira kellett nékem a töltődinamó, mint az apám légvédelmi fényoszórója a biciklimre. Mikor nem is volt. Partra tettek, azt sem tudom kik, s miért.

Kellett valakinek a jó kis bejáratott vontatóhajó! De hát akkor már két gyerek kérte otthon a kenyeret. A leányka, meg egy fiú. Megyek a miskolci főnökségre, de azok nem adtak munkát, azért volt előttük annyi böcsületem, hogy beajánlottak az Erdérthez tutajosnak.

Visszacsoptentem a nomád életbe. Megint a mögém kötött ladik széléről kakáltunk, kitartottuk a sejhajt a víz fölé, feladtuk a napi postát. Tisza vízével törülköztünk.

Tuzsér—Szeged között utaztam. A tutaj háromemberes. Velem voltak az iskolakönyvek. Minden alkalmat megragadtam a tanulásra. A tutajról érett-ségiztem.

Megértük azt az időt, hogy a Tefu olcsóbban vitte a terhet tengeren, mint ahogy mi motor nélkül vittük. Lassan kiszáradóban volt alólunk a tutaj. Hanem akkorára én a hajógépvezetői papírokért is megküzdöttem. Vizsgáztam, tanultam a nagy gépeket. Nagy gépet nem ringatott a Tisza. Kicsikkel kezdték a löki építkezéseket, s a szabályozási munkákat. A vízügynek is dolgoztam valamennyit, de nem szerettem, hogy olyan bandzsi módra nézzenek rám. Túl jól működött az emlékezetük. Elmentem a tarcali gépműhelybe főnöknek. Ott a víz hiányzott. Lementem a tápai műhelybe főszerelőnek. Ott meg Tokaj hiányzott. Magam is nehezen találok a kedvemre. Igaz, akkorára már egy kis portát szereztem a város szélén. Bontásanyagokat kuporgattam, szabadidőmben, ha otthon dolgoznék, hát rakosgathatnám magam. Apródonként, ahogy a pénzem, s időm engedi.

Már lakjuk, magát ebben vendégeljük. Ne vegye dicsekvésnek, már szőlősgazdának tarthatom magam. Miféle tokaji ember az, akinek nincs sajátja. Igaz, csak 200 szögöl. De hát, ha nyugdíjas leszek, elszöszmötölhetek benne kedvemre. Tokaji szőlő, jó fekvésű. A nap benne bujkál reggeltől estig.